

Κέντρο ἐλεύθερων σπουδῶν — μιά ἐνδιαφέρουσα προσπάθεια

Γιώργος Γκουνταρούλης

«Τί μπορούν νά κάνουν οί ἐπιστήμονες καί οί σπουδαστές γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἐπειγόντων (ὅπως χαρακτηρίζονται) παγκόσμιων προβλημάτων τῆς ἐπιβίωσης, τῆς ἀνάπτυξης καί τῆς εὐημερίας;» Προσπαθώντας ν' ἀπαντήσουν σ' αὐτό τό τεράστιο ἐρώτημα, ἐπιστήμονες καί σπουδαστές τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Γκότεμποργκ, στή Σουηδία, ὁργάνωσαν τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1972 μιά συζήτηση μέ τή συμμετοχή καί ἐξωπανεπιστημιακῶν ἐπιστημόνων διαφόρων εἰδικοτήτων. Ἀπό τή συνάντηση αὐτή γεννήθηκε τό «Κέντρο γιά τή διεπιστημονική μελέτη τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου» (Centre for Interdisciplinary Studies of the Human Condition)*, καί ξεκίνησε μιά προσπάθεια σφαιρικής ἀντιμετώπισης τῶν προβλημάτων αὐτῶν.

Ἡ ἐναρχτήρια ἐκδήλωση τοῦ «Κέντρου» ἦταν μιά μεταπτυχιακή σειρά μαθημάτων μέ τίτλο «Ἡ οὐμανιστική - ἐπιστημονική εἰκόνα τοῦ κόσμου», πού τήν παρακολούθησε μέγας ἀριθμός σπουδαστῶν. Ἐτσι τό Κέντρο ἄρχισε νά ὁργανώνεται καί ἔθεσε τοὺς στόχους του: προαγωγή τῆς διεπιστημονικῆς ἐρευνας καί ἐκπαίδευσης, συνεργασία τῶν διαφορετικῶν κλάδων τῆς ἐπιστήμης στήν ἐρευνα γιά τήν παραγωγή γνώσης καί στήν ἀξιοποίηση τῆς ἤδη ἀποκτημένης, καί δημιουργία μιάς εὐρύτερης βάσης γεγονότων στή διαδικασία διαμόρφωσης ἀπόψεων καί λήψης ἀποφάσεων στά διάφορα κοινωνικά ἐπίπεδα.

Γιά τήν πραγματοποίηση τῶν στόχων του, τό «Κέντρο» ἀποφάσισε νά κατευθύνει τίς δραστηριότητές του πρός τή μελέτη τῆς ἱστορικής ἐξέλιξης τῶν ἐπιστημῶν καί τῶν θεωρητικῶν τους θεμελιῶν, τή συνεχή προσπάθεια ὁλοκλήρωσης μιάς ἐπιστημονικῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου, καί τήν ἀνάλυση τῆς κατάστασης στή ὁποία βρίσκεται ὁ ἀνθρώπος μέ βάση τίς ἀνθρωπίνες ἀξίες.

Τό πανεπιστήμιο τοῦ Γκότεμποργκ δέχτηκε τό «Κέντρο» ὡς πανεπιστημιακό τμήμα, μέ ἀμεση συνέπεια τήν οικονομική ἐνίσχυσή του μέ ἕναν ἐτήσιο προϋπολογισμό, ὅπου περιλαμβάνεται καί μισθός γιά μιά γραμματέα.

Τό «Κέντρο» ἔχει σήμερα γύρω στά 500 μέλη. Ἀνάμεσά τους περιλαμβάνονται ἐπιστήμονες, πανεπιστημιακοί δόκτορες, συγγραφείς, δημοσιογράφοι, δικηγόροι καί σπουδαστές. Ἡ σύνθεση

τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου του (ὁργανοῦ υπεύθυνου ἀπέναντι στό Πανεπιστήμιο καί τά μέλη τοῦ «Κέντρου») εἶναι χαρακτηριστική τῶν ἀντιλήψεων τοῦ «Κέντρου». Στό Δ. Συμβούλιο συμμετέχουν ἕνας οἰκονομολόγος, ἕνας βοτανολόγος, ἕνας θεωρητικός φυσικός, δύο κοινωνιολόγοι, ἕνας γιατρός, τρεῖς ἱστορικοί, ἕνας τεχνικός, ἕνας ὑγειονομικός, ἕνας μουσικολόγος, δύο χημικοί, δύο ἀρχιτέκτονες καί δύο ἐπιστημολόγοι.

Ἡ δραστηριότητα τοῦ «Κέντρου» συγκεντρώθηκε στή διδασκαλία καί τήν ἐρευνα, ἐνῶ παράλληλα πραγματοποιήθηκε ἕνα εὐρύ πρόγραμμα συνδιασκέψεων καί ἄλλων ἐκδηλώσεων. Τό 1974 ἄρχισε μιά σειρά μαθημάτων οἰκολογίας σέ προπτυχιακό ἐπίπεδο, πού συνεχίζεται ὡς σήμερα, ἐνῶ τό πρόγραμμα αὐτό ἐπεκτάθηκε καί στό πανεπιστήμιο τῆς Οὐμέα καί τῆς Λούντ.

Σειρές μεταπτυχιακῶν μαθημάτων δίνονται ἐπίσης μέ θέμα τήν κοινωνική λειτουργία τῆς ἐπιστήμης καί τῶν ἐπιστημόνων, καί τήν εὐθύνη τῶν τελευταίων γιά τά παγκόσμια προβλήματα πού ἀναφέραμε στήν ἀρχή τοῦ σημειώματος. Τίς σειρές αὐτές παρακολουθοῦν σπουδαστές ὅλων τῶν εἰδικοτήτων. Παράλληλα μέ τά μαθήματα, τό «Κέντρο» ὁργάνωσε συνδιασκέψεις, σεμινάρια καί δημόσιες συζητήσεις πάνω σέ θέματα ὅπως: οικονομική ἀνάπτυξη, ἐνέργεια, προβλήματα τροφῆς στίς ὑπανάπτυκτες χώρες, πολιτική καί σχεδιασμός τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρευνας, ἐκπαιδευτικά πρότυπα καί τρόπος ζωῆς, ἀπελευθέρωση τῆς γυναίκας, ἐπιστημονική πληροφορία, κλπ. Μέλη τοῦ «Κέντρου» πῆραν ἐνεργό μέρος στή γενική συζήτηση μέ θέμα τή μελλοντική ἐνεργειακή καί ἐκπαιδευτική πολιτική τῆς Σουηδίας, ἐνῶ ομάδες μελῶν ἐπισκέπτονται σχολεῖα καί ὁργανώνουν διαλέξεις - συζητήσεις, μέ τή συμμετοχή δασκάλων καί μαθητῶν, πάνω σέ προβλήματα περιβάλλοντος.

Ἡ δραστηριότητα τοῦ «Κέντρου» δέν σταματᾷ ὅμως ἐδῶ. Πέρα ἀπό τήν ἐκδοση φυλλαδίων καί βιβλίων πάνω στά θέματα αὐτά (δυστυχῶς διαστάς σπουδαία πρός τό παρόν), καλλιεργεῖ μιά στενή ἐπαφή μέ τά συνδικάτα τῶν Σουηδῶν ἐργατῶν καί μελετᾷ τά προβλήματα τους. Τή στιγμή αὐτή μάλιστα ὁλοκληρώνεται ἕνα ἐρευνητικό πρόγραμμα γιά τίς συνθήκες ἐργασίας στά σουηδικά

ἐργοστάσια ἀδόεστου καί τοιμέντου, πού ὑποστηρίζεται ἀπό τήν «Ἐπιτροπή Προστασίας τῆς Ὑγείας τῶν Ἐργατῶν».

Ὁ στόχος τῶν δραστηριοτήτων τοῦ «Κέντρου», πού περιγράψαμε πῶς πάνω, εἶναι ἡ ὁλοκληρωμένη πολυδιάστατη γνώση. Τά ἐμπόδια πού ἔχει νά ἀντιμετωπίζει μιά τέτοια προσπάθεια εἶναι πάρα πολλά. Εἶναι ἐμπόδια ἐπικοινωνίας καί συνεργασίας τῶν ἰδίων τῶν μελῶν, πού προέρχονται ἀπό τήν ἀνομοιογένεια τῶν ἐπιστημονικῶν εἰδικοτήτων, καί τῶν μεθόδων ἐρευνας πού διδάχτηκε ὁ καθένας. Οἱ ἀντιλήψεις καί οἱ συνθήκες διαφέρουν. Τό ἴδιο καί οἱ ἀπόψεις γιά τό πῶς πρέπει νά εἶναι ἡ ἐπιστήμη καί ποῖός ὁ ρόλος τῶν ἐπιστημόνων. Πέρα ὅμως ἀπό αὐτά, υπάρχουν καί τά προβλήματα διαχείρισης. Πολλές φορές εἶναι ἰδιαίτερα δύσκολη ὑπόθεση ὄχι μόνο ἡ οἰκονομική κάλυψη ἀλλά καί ἡ ἐπ'ἀνδρῶνση ἐνός διεπιστημονικοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος. Νέοι καί ἱκανοί ἐπιστήμονες διστάζουν νά συνδεθοῦν μέ ἕνα τέτοιο πρόγραμμα, ἐγκαταλείποντας ἄλλες δουλειές, γιατί ἡ ἐπαγγελματική πρόοδος εἶναι ἀπόλυτα συνδεδεμένη μέ τήν ἐπιτυχημένη ἀπασχόληση σέ ἕναν εἰδικό τομέα. Μόνο ἐδῶ καί λίγα χρόνια γίνεται κάτι στή Σουηδία γι' αὐτό τό θέμα. Ἐνας ὁργανισμός ἐρευνας, βασισμένος στή διεπιστημονική συνεργασία, σχεδιάστηκε γιά τό νέο πανεπιστήμιο τοῦ Λίνκαςπινγκ: Πέρα ἀπό τά κανονικά τμήματα, θά λειτουργοῦν τμήματα πού θά ἀσχολοῦνται μέ εὐρύτερα «θέματα». Τά θέματα αὐτά θά χωρίζονται σέ «ὑποθέματα», καί τά ὑποθέματα σέ «προγράμματα». Στίς ἐπιστήμες τοῦ ἀνθρώπου, καί στίς κοινωνικές καί φυσικές ἐπιστήμες, ὅλες οἱ ἐρευνες θά εἶναι ὁργανωμένες θεματικά. Ὅποια κι ἂν εἶναι τά πλεονεκτήματα μιάς τέτοιας ὁργάνωσης γιά ἕνα καινούριο πανεπιστήμιο, μοιάζει σχεδόν βέβαιο ὅτι τά παλιά πανεπιστήμια θά διαλέξουν ἄλλες λύσεις. Τά διεπιστημονικά κέντρα ἀντιπροσωπεύουν μιά πιθανή λύση. Τό 1975 ἱδρύθηκαν ἄλλα δύο τέτοια κέντρα, στή Στοκχόλμη καί στήν Οὐψάλα.

Εἶναι ἀλήθεια πῶς τά δυτικά πανεπιστήμια περνοῦν μιά κρίσιμη περίοδο. Θά ἀποδειχθοῦν ἱκανά νά ἐπιτελέσουν τό τεράστιο ἔργο τῆς παραπέρα ἐξέλιξης τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν, καί συγχρόνως τῆς ἀνακάλυψης νέων μορφῶν πολυδιάστατης ἐπιστημονικῆς συνεργασίας στή διδασκαλία καί τήν ἐρευνα. Καί, ἂν ἡ πολυδιάστατη αὐτή ἐρευνα εἶναι δυνατή, μπορεῖ ἡ δραστηριότητα αὐτή νά κατευθυνθεῖ πρός τή λύση «τῶν ἐπειγόντων προβλημάτων τῆς ἐπιβίωσης, τῆς ἀνάπτυξης καί τῆς εὐημερίας»;

* Τό πληροφοριακό αὐτό σημεῖο σφραγίζεται στίς ἐτήσιες ἀναφορές τοῦ «Κέντρου γιά τή διεπιστημονική μελέτη τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου» καί στήν ἐκδόση ἐνός βιβλίου γιά τή δραστηριότητά του, πού εἶχε τήν καλοσύνη νά μου στείλει ἡ Emma Tengström (μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου) ἀπὸ τή Σουηδία.